

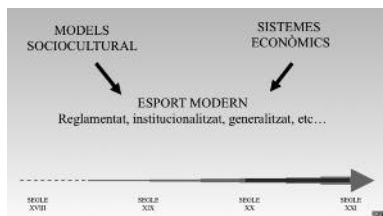
Les activitats físiques i esportives, una oportunitat

Francesc Poujarniscle i Guix

És difícil trobar un àmbit tan poc qüestionat i arrelat a la nostra societat com l'esport. Aquest fenomen cultural, social i econòmic, que ha evolucionat exponencialment des de mitjan segle XX, s'ha integrat definitivament en la cultura occidental i no admet quasi bé discussions sobre la seva pertinència. La seva expansió s'ha dut a terme en tots els àmbits i hem observat com, en els últims 40 anys, el nombre d'usuaris i sobretot de disciplines esportives no han parat d'augmentar, amb la diversificació clara dels marcs de pràctica esportiva. Els factors clau d'aquesta proliferació han estat, d'una banda, els benèplacits atorgats a la realització d'activitats físiques i esportives per part d'institucions i del sector científic, i de l'altra la informació esportiva constant que rebem per part dels mitjans de comunicació i la tasca que exerceixen moltes associacions i empreses dedicades a fomentar-ne la pràctica. En aquest sentit seria justa una reflexió sobre la dinàmica i la direcció que està agafant el fenomen esportiu i poder extreure'n una crítica constructiva que ens ajudi a conservar-ne els aspectes més positius, que són molts, i a desvincular-nos dels elements que constitueixen un perill en relació amb la salut i les dinàmiques socials. Aquestes XVII jornades de la SAC poden ser un excel·lent marc de debat per tractar totes aquestes qüestions i d'altres, i participar en l'elaboració d'un full de ruta que ajudi a orientar d'una manera més acurada la política esportiva del nostre país.

Segons molts historiadors de l'esport modern (C. Pociello; J. M Delaplace, etc.) aquesta activitat, que té el seu origen etimològic en el mot *deportare*, que significava divertir-se i recrear-se, va començar a veure la llum a Anglaterra a mitjan segle XVIII en els jocs populars que es

realitzaven en el medi rural (corsa a peu, boxa, etc.). Progressivament i durant la primera part del segle XIX es desenvolupà d'una manera no oficial, en l'àmbit escolar i universitari anglès, una pràctica lúdica que podem catalogar com l'embrió de l'esport actual. La pràctica esportiva ja més reglamentada s'instaurà en primer lloc en el sector de l'ensenyament, sobretot en la segona meitat del XIX, i un exemple significatiu n'és la tasca realitzada per T. Arnold al Col·legi de Rugby. Aquesta implantació de l'esport en l'àmbit escolar britànic anà inicialment acompanyada d'una voluntat de diferenciació social que es va traduir en una pràctica distintiva de disciplines en funció de la categoria dels centres educatius. Paral·lelament sortiren a la llum detractors d'aquest *modus vivendi* de l'esport que promogueren sobretot, ja entrat el segle XX i majoritàriament a França, una pràctica menys competitiva basada sobretot en l'anomenada *gimnàstica sueca*, que valorava més un desenvolupament físic analític a través de diversos exercicis. Malgrat aquesta complexa expansió, les activitats físiques esportives s'acabaren establint en els diferents sistemes educatius i evidentment en la societat civil en general, amb el naixement de clubs i associacions i amb l'aparició de competicions internacionals com per exemple els jocs olímpics moderns, que van veure la llum, sota la impulsió de Pierre de Coubertin, l'any 1896 a Atenes.

Avui en dia els àmbits de pràctica esportiva són múltiples, i diversos autors n'han extret famílies i classificacions. Crec que podem resumir-ho dient que la relació amb les activitats físiques i esportives, en la nostra societat occidental, es pot dur a terme mitjançant la recerca de quatre grans finalitats: (1) recerca del benestar físic i mental, (2) desenvolupament integral de l'individu, (3) assoliment del màxim rendiment individual i col·lectiu, (4) consum passiu d'esdeveniments esportius. La història ens ha mostrat que cada un d'aquests àmbits de pràctica ha evolucionat d'acord amb el context socioeconòmic i polític de l'època i del qual no podem fer abstracció per copsar-ne tots els significats. En relació amb aquestes quatre grans famílies podem constatar que:

?

Esport

Poc qüestionat

Dimensió important

PRÀCTICA LÚDICA

- **Que busquem?** realitzar exercici físic a la recerca del benestar: salut corporal i/o mental

- **Oportunitat!** Prevenció de malalties / solució a l'estrès laboral i social / relació amb la natura / etc.

- **Atenció!** Culte excessiu del cos / pràctica inapropiada

- (1) La pràctica lúdica de les activitats físiques i esportives està relacionada amb el benestar i implica una exercitació física sovint moderada que té com a principal objectiu el plaer sense cap més finalitat que assolir un grau de salut corporal i/o sobre-tot mental.

- (2) La pràctica d'activitats físiques i esportives que a través de l'educació física esportiva escolar o la participació en clubs i en associacions esportives promou un desenvolupament integral sobretot dels infants i joves en quatre grans capacitats: cognitives, motrius, afectives i sociorelacionals.

- (3) La pràctica esportiva de competició en el seu vessant amateur o d'alt nivell, que busca el màxim rendiment individual o col·lectiu dels atletes utilitzant els coneixements científics i tècnics propis de les activitats i que és aplicable a totes les etapes de la vida.

- (4) El consum passiu dels esdeveniments esportius, que es realitza mitjançant un seguiment sobre el terreny o a través dels mitjans de comunicació, com a públic expert, no iniciat o com a *suporter* incondicional i que busca l'estètica, l'emoció, el dramatisme, la confrontació, etc.

A grans trets podem resumir que les dues primeres formes de pràctica utilitzen les activitats físiques i esportives com un mitjà emprat per assolir els respectius objectius. L'esport en ambdós casos és una mena de catalitzador que facilita l'accés al benestar i

a un desenvolupament global de l'individu, extraient-ne els aspectes positius i intentant excloure'n els considerats nocius. En el marc civil l'esport forma part d'una filosofia de vida que fomenta la dieta alimentària, l'exercici moderat, les cures corporals en la recerca del benestar i que també és un mitjà d'integració per a persones amb necessitats especials. En el marc escolar, l'educació física esportiva no té com a finalitat

DESENVOLUPAMENT INTEGRAL

- **Que busquem?** Desenvolupar 4 grans capacitats (cognitives, motrius, afectives i sociorelacionals) en un àmbit favorable

- **Oportunitat!** Creixement equilibrat / Lluita contra obesitat >> INVERSIÓ DE FUTUR

- **Atenció!** disminució hores escolars / poc estès en altres àmbits

PRÀCTICA COMPETITIVA

- **Que busquem?** Resultat i rendiment

- **Oportunitat!** camí cap a l'excel·lència / superació personal / cooperació / viatges.

- **Atenció!** Crítica d'un esport abocat al rendiment / dopatge / aplicació de models d'adults per a joves / rol dels pares

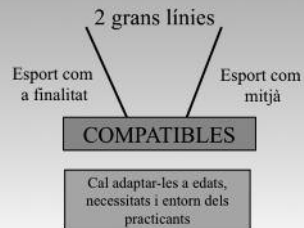

ESPECTACLE ESPORTIU

- **Que busquem?** Estètica / dramàturgia / identifications agonistes o antagonistes

- **Oportunitat!** // espectacle cultural, cohesió social, impacte econòmic +

- **Atenció!** Alienació / xenofòbia / imatge vehiculada per idols

l'ensenyament de les tècniques esportives ni l'assoliment de la perfecció en el gest esportiu o el rendiment. A títol d'exemple, l'aprenentatge en el marc de l'esquí escolar, inclòs en el programa d'educació física dels centres de primària andorrans, pot i ha de servir com un mitjà perquè l'infant resolgui un problema plantejat pel seu educador mitjançant la correcta estratègia cognitiva: es tracta d'aprendre a aprendre (capacitat cognitiva); que perdi la por als pendents i gaudeixi de la velocitat: es tracta de treballar els aspectes emocionals i sentimentals (capacitat afectiva); que respecti els altres usuaris de les pistes i sàpiga treballar en grup: es tracta de desenvolupar les capacitats de relacionar-se amb l'entorn integrant valors, normes i actituds que afavoreixin la posterior inserció social (capacitat sociorelacional); que millori el seu equilibri longitudinal i lateral: es tracta d'estimular les habilitats motrius de l'individu mitjançant exercicis adaptats (capacitat motriu). Aquestes capacitats no només es treballen amb infants sinó que es poden desenvolupar en totes les etapes evolutives de la vida.

D'altra banda, en relació amb la pràctica esportiva de competició (3), la confrontació i el màxim rendiment són, en major o menor mesura, les grans finalitats. No vol dir, però, que per assolir aquestes fites els esportistes no accedeixin al benestar físic i mental o també desenvolupin capacitats com la superació personal, el treball en equip, el respecte a l'adversari i altres, però també és clar, sobretot per als més joves, que hi ha un risc inherent a la pràctica purament esportiva de competició. En relació amb l'estudi sociològic de l'esport, J. M. Brohm, al seu llibre *Sociologia política de l'esport*, critica enèrgicament que "l'esport és la institució legitimada de la guerra de tots contra tots" i compara les bases de l'esport amb les bases del capitalisme industrial: rendiment i competitivitat. En referència al rendiment esportiu, cal tenir cura de no malmetre els cossos dels infants i adolescents integrats en estructures associatives que promouen majoritàriament el resultat. Massa sovint, els tècnics d'aquestes estructures apliquen models d'entrenament i de gestió esportius emprats normalment per a adults que poden arribar a ser altament perjudicials i que tenen un impacte negatiu en l'equilibri fisiològic i psicològic dels joves. D'altra banda, Brohm també afirma que l'esport és "un aparell ideològic d'estat" i el defineix com a "opi del poble". En aquest sentit podríem trobar una relació entre les paraules de Brohm i la quarta gran finalitat que hem definit anteriorment: el consum passiu de l'espectacle esportiu (4). És evident que, en alguns països més que en d'altres, la importància institucional atorgada a l'esport i als resultats esportius és sovint exagerada així com la seva dilatada presència als mitjans de comunicació. La història ens ha mostrat que governs i poders fàctics han utilitzat, en moments d'autoafirmació, crisis o d'impopularitat, els triomfs d'un club i d'una selecció o l'organització d'esdeveniments esportius per promocionar-se i anestesiar una gran part de la societat, que de bon grat ho ha acceptat. El nacionalisme esportiu i sentiment de pertànyer a un col·lectiu pot promoure valors

com la cohesió social i ètnica, la col·laboració en l'esforç, etc. Però també pot derivar, emmarcat en un fenomen de massa social i apoderant-se dels públics més fràgils, en manifestacions intolerants, d'odi, violentes i sovint racistes. Un exemple ben clar el podem trobar en el món dels *supporters* radicals del futbol. De totes maneres, l'ambivalència en el *teatre* de l'espectacle esportiu és palesa, ja que el públic també pot gaudir d'un esteticisme i d'unes emocions fora del comú que li donen una dimensió cultural. Endemés, i pel que fa a Andorra i el seu posicionament estratègic com a país turístic, hem de considerar seriosament que les competicions i reagrupacions esportives són una gran oportunitat per potenciar el sector terciari.

Malgrat els elements negatius inherents a l'esport que hem observat, i que sovint són exactament el reflex del comportament de la nostra societat que també localitzem en molts altres àmbits, hem d'aprofitar la seva situació de privilegi. En aquesta línia, el Parlament Europeu mitjançant la comissió de cultura i educació va recomanar l'any 2007 la pràctica de 3 hores per setmana d'educació física tenint en compte, i entre d'altres motius, el sedentarisme i l'obesitat que pateixen els infants de la Unió Europea (3 milions de nens obesos a la UE l'any 2005). En aquest document d'intencions, la UE també declara que "l'esport ha de ser una eina en l'educació formal i informal". Centrant-nos de nou en el nostre país, és interessant fer una reflexió sobre quins aspectes podem treballar per potenciar els beneficis de les activitats físiques i esportives. La presència de les activitats físiques i esportives en l'educació formal andorrana (sistemes educatius) està relativament ben implantada i els diversos projectes curriculars dels centres escolars inclouen i detallen les capacitats per desenvolupar. En relació amb l'educació no formal (associacions i institucions sobretot privades que promouen l'esport fora de l'horari escolar), crec que encara hem de seguir millorant entre tots. Sovint la principal finalitat és, com hem comentat abans, l'adquisició del gest tècnic i el rendiment. Tenint en compte que entre tots els infants andorranos, que practiquen alguna activitat física esportiva en l'àmbit no formal, un percentatge insignificant arribarà a l'esport d'alt nivell, no ens podem permetre el luxe de prescindir de tots els valors socials i educatius que poden vehicular aquestes activitats. És prioritari que els responsables esportius que se situen al capdavant de les

OPORTUNITATS

- 1- **Promoure AFE per a totes les edats** amb campanyes publicitàries i activitats (exemple cursa popular de govern)
- 2- Potenciar l'esport com un **mitjà** en l'àmbit associatiu
 - Incloure **objectius educatius** als estatuts
 - **formació de base i continuada** entrenadors
 - potenciar activitats que no només fomentin el resultat: **desenvolupar cohesió cultural, social i de gènere**
- 3- potenciar **turisme esportiu** (competicions i activitats)
- 4- **sensibilitzar societat i pares** sobre la importància d'un esport ben canalitzat.
- 5- desenvolupar **una llei de professions esportives** amb la participació de tots els implicats (institucions públiques, associacions privades, empreses d'oci esportiu)
- 6- etc.

juntes directives de clubs, i que altruïstament fan una gran labor, comencin a fer una reflexió en aquesta direcció, si encara no l'han feta. Les estratègies i accions poden ser múltiples i entre elles podem destacar:

- Incloure en els estatuts o ideari els objectius generals per assolir que aclareixin clarament la missió educativa de les associacions i entrenadors, i que aquests últims n'estiguin sensibilitzats i tinguin aquesta informació a l'abast.

- Vetllar perquè els tècnics i els educadors esportius estiguin formats a la base i facilitar, motivar i potenciar una formació continuada de qualitat, participant en ella si cal econòmicament.

- Implantar, també, des de les federacions sistemes de competicions esportives alternatives que no incentivin només el resultat final i que valorin molt més la cohesió cultural, social i de gènere. A títol d'exemple el model d'Intercrosse al Canadà: són unes competicions de *crosse* (esport col·lectiu autòcton amb una mena de raqueta i pilota) que es realitzen amb equips mixtos, en què s'evita al màxim el contacte, es barreja els jugadors de diversos centres escolars o equips i no es dóna gran importància al resultat.

- Desenvolupar trobades entre associacions de diferents esports amb la finalitat d'interrelacionar-se socialment i conèixer altres àmbits de pràctica esportiva.

- Etc.

Per finalitzar i en relació amb l'educació informal (situacions quotidianes fora dels àmbits formals i no formals: relació amb amics, família, mitjans de comunicació, etc.) la clau és el model que esportistes d'alt nivell i pares transmeten a les joves generacions. El comportament d'alguns pares observat durant la pràctica esportiva amb els seus fills és sovint inadequat. Seguint en l'actitud d'alguns progenitors, el seguiment o suport donat als seus fills i filles, que estan en una estructura competitiva, pot arribar a ser molt contraproduent (pressions a l'infant, insults als àrbitres, qüestionament de la tasca dels entrenadors, etc.). Els pares tenen un rol molt important en l'acompanyament dels seus fills en la pràctica esportiva tant lúdica com d'accés a l'alt nivell i l'han d'assumir seriosament. Relacionant de nou esport i mitjans de comunicació, la imatge que donen alguns responsables i esportistes d'alt nivell, observable per a milers d'infants, esdevé una arma de doble tall. Algunes conductes són molt qüestionables, sobretot tenint en compte que els infants són veritables esponges. Les federacions i organismes internacionals haurien de ser molt més valents i reglamentar i sancionar molt més del que ho fan aquestes conductes reprovables.

Hem vist com després del naixement de l'esport en la cultura occidental s'han fomentat dos grans corrents: d'una banda, l'esport competitiu, on prevalen els aspectes de rendiment i resultat, i de l'altra, les activitats físiques i esportives que s'utilitzen com a mitjà

per aconseguir plaer i benestar o, en el cas dels infants, un desenvolupament integral de l'individu. Aquestes dues pràctiques són compatibles i simplement es tracta d'adaptar-les a les necessitats, edats i entorn dels practicants sense oblidar que els joves no són uns adults en miniatura i que l'esport ha de ser per a ells un element primordial de la seva educació.

Andorra és un país petit però amb una xarxa d'activitats esportives molt desenvolupada i en són representatius totes les infraestructures, entitats públiques i privades, professionals, usuaris i subvencions dedicats al sector esportiu. Per aquest motiu hem d'orientar positivament tots aquests recursos i en definitiva aprofitar-los per construir una societat millor.

Francesc Poujarnisclé i Guix

Llicenciat en educació física i educador esportiu,
practicant d'activitats físiques i esportives,
coordinador de les XVII Jornades